

Adam Fijałkowski
Uniwersytet Warszawski

60 lat „Kwartalnika Pedagogicznego”

Do rąk Czytelnika trafia 240 zeszyt „Kwartalnika Pedagogicznego”. Oznacza to, że nasz kwartalnik ukazuje się już od 60 lat. Od tego czasu nasze pismo przeszło wiele zmian – od czasopisma „profesorskiego” w latach 50. i 60. XX wieku, w którym młodszy pracownicy naukowcy pisali krótsze teksty, do czasopisma, w którym obecnie przeważają teksty badawcze „młodych pedagogów” z licznych ośrodków w kraju i zagranicą. Jak zawsze dostępne jest w wersji „papierowej”, a od 2014 r. też w wersji cyfrowej (ze strony „Kwartalnika Pedagogicznego” www.kp.edu.pl). Od roku 1997 jest w CEEOL, czyli w *Central and Eastern European Online Library*). Umieszczony na liście ERIH (*European Reference Index for the Humanities*) i na liście czasopism punktowanych Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego (ostatnio według komunikatu z 23 XII 2015 r.), a także w CEJSH (*Central European Journal of Social Sciences and Humanities*), z wdrażanym *open journal system* (OJS).

Sześćdziesiąt lat to dość długi okres czasu, w którym podlegały zmianom ośrodki naukowe na świecie i w Polsce, zmieniał się – jak powiedziałby Dewey – „obraz społecznego życia człowieka i jego postępu”. Zmieniał się nasz kraj, zmieniał się nasz Uniwersytet, a więc zmieniał się także i nadal zmienia się nasz „Kwartalnik Pedagogiczny”. Jubileusz 60-lecia skłania jednak do chwili refleksji, zatrzymania się w „pędzie”, który charakteryzuje nerwowość rewolucji komunikacji społecznej ostatnich lat.

„Kwartalnik Pedagogiczny” powstał w 1956 r., „na fali odwilży”, z inicjatywy profesora Wydziału Pedagogicznego UW Bogdana Suchodolskiego (1903–1992), jednocześnie pierwszego redaktora naczelnego naszego czasopisma. W artykule wstępnym pierwszego zeszytu Kwartalnika, w lipcu 1956 r., pisał on: „Z pozycji walki o demokratyzację naszego życia widzieć możemy nie tylko braki i błędy wychowawcze minionego okresu, ale również i zadania, które teraz stają przed

nami. [...] Zaniedbywane i spychane na szary koniec nauki pedagogiczne dopiero w ostatnim czasie uzyskały rzeczywistą pomoc ze strony Ministerstwa Szkolnictwa Wyższego. Jednym z przejawów tej opieki jest powstanie „Kwartalnika Pedagogicznego”. Ma on być w zasadzie organem naukowym pracowników uniwersyteckich katedr pedagogiki, aspirantów i osób zdających egzaminy kandydackie [ówczesna oficjalna nomenklatura naukowa, przejęta z wzorców radzieckich – uzup. A.F.]. Ale jego łamy stają otworem i dla wszystkich innych, związanych i niezwiązanych z uniwersytetami, pracowników frontu pedagogicznego, którzy mieliby coś cennego do powiedzenia w sprawach wychowania i pedagogiki. Naszą ambicją nie jest, by być kronika uniwersyteckiego życia naukowego w zakresie pedagogiki, lecz to, by w miarę możliwości przyczyniać się do naukowej odnowy pedagogiki” (Suchodolski 1956: 17, 40). Cytowany tekst artykułu wstępnego nosi wyraźne znamiona czasu, w którym powstał. Zawiera jednakże ponadczasowe wskazania. Zdaniem Profesora Kwartalnik powinien być otwarty na teksty pracowników nauk pedagogicznych i innych nauk pokrewnych, na interdyscyplinarne punkty widzenia, unikanie roli „kroniki” własnego środowiska i pisanie tekstów *pro domo*. Nakład pierwszego zeszytu Kwartalnika to 1889 + 111 egzemplarzy – liczba trudna obecnie do realizacji. Druk pierwszego zeszytu ukończono w grudniu 1956 r., a więc już po Październiku ‘56. Profesor Irena Wojnar, której Mistrzem był prof. Suchodolski, wspominała po latach:

Profesor mobilizował środowisko – przede wszystkim – Uniwersytetu Warszawskiego, ale jednocześnie także szerzej, bo był przewodniczącym Komitetu Nauk Pedagogicznych [PAN, w latach 1953–1973 – przyp. A.F.]. Ta „unia personalna” stwarzała możliwość działania w bardzo szerokim ogólnopolskim zakresie. Uniwersytet był „ogniskiem promieniującym”, mobilizującym. I w tym klimacie pojawił się „Kwartalnik Pedagogiczny”. Nie pojawił się jednak przypadkowo. [...] „Kwartalnik Pedagogiczny” redagował osobiście prof. Suchodolski, blisko współpracując z prof. Wroczyńskim i prof. Okoniem. To oni tworzyli trzon pomysłu, który się nazywał „Kwartalnik Pedagogiczny”. [...] Pamiętam doskonale, jak Profesor sam wymyślił, a potem dopiero zamówił u fachowego grafika, projekt okładki „Kwartalnika Pedagogicznego”. Dwie rzeczy nie tylko nie były tu przypadkowe, ale wręcz znaczące, symboliczne. Po pierwsze kolor okładki. Pierwsze zeszyty Kwartalnika miały okładkę w kolorze zielonym. Profesor przypominał, że jest to kolor nadziei, a więc w ten sposób zostanie kolorystycznie utrwalone, że czasopismo, a i pedagogikę, czeka dobry los, będą się pomyślnie rozwijać i rozkwitać. Po drugie, i to także pamiętam, ważna była struktura tytułu, układ litericzny. Na okładce znajduje się tytuł „Kwartalnika Pedagogicznego”, a pierwsza litera „k” ma cienką, długą linię, która w pierwotnej wersji okładki ciągnie się niemal przez całą stronę, od góry do dołu. Profesor wtedy powiedział, że to jest „nieteczka nadziei, na której wisi Kwartalnik”. Przypomniana symbolika jest przejmująca i musi budzić ogólniejsze refleksje. Ilustruje bowiem nastrój nadziei, w jakim powstawało to czasopismo, ale jednocześnie pewien lęk, wyczekiwanie, obawę (Wojnar, Fijałkowski 2014: 85–87).

Po wydarzeniach 1968 r. wiele zmieniło się w Polsce, na Uniwersytecie Warszawskim, a także zmieniła się redakcja „Kwartalnika Pedagogicznego”. Bogdan Suchodolski w 1970 r. przestał być redaktorem naczelnym „Kwartalnika Pedagogicznego”. Na podstawie odgórnie zarządzanej jednoetatowości został usunięty

z Uniwersytetu Warszawskiego. W czwartym zeszycie z 1969 r. czytamy tekst *Od redakcji*:

Przed „Kwartalnikiem Pedagogicznym” otwierają się w najbliższym okresie nowe zadania. Nie będą one już jednak realizowane przez Komitet Redakcyjny, który przed 14 laty w grudniu 1956 r. stworzył to czasopismo i prowadził je w ciągu całego tego okresu tak, aby uczestniczyło ono aktywnie w ważnych i trudnych przemianach polskiej pedagogiki. Świadectwem sukcesów w tej pracy był fakt, iż czasopismo zdobyło sobie uznanie w polskim świecie pedagogicznym zyskując około 8000 prenumeratorów. Zyskało też licznych odbiorców i duże uznanie za granicą. Ustępująca w dniu 1 stycznia 1970 r. redakcja składa nowej redakcji życzenia dalszego rozwoju pisma dla dobra polskiej pedagogiki (*Od redakcji*, 1969).

Liczba prenumeratorów wydaje się imponująca. Nie zapominajmy jednak, że w tym czasie czasopisma trafiały do bibliotek „z rozdzielnika”, a więc Kwartalnik nasz trafiał do wszystkich bibliotek krajowych mających cokolwiek wspólnego z naukami pedagogicznymi, a nie zgodnie z jakimikolwiek prawami rynkowymi. Trzeba też pamiętać, że czasopism naukowych było kilkanaście razy mniej jak obecnie. Nowym redaktorem naczelnym „Kwartalnika Pedagogicznego” został Łukasz Kurdybacha (1907–1972) – dyrektor Instytutu Pedagogiki UW (1968–1970). Był on autorem pierwszego tekstu w następnym zeszycie „Kwartalnika Pedagogicznego” (KP 1/1970): *Myśli Lenina o szkole i wychowaniu komunistycznym* (Kurdybacha 1970). Po śmierci Kurdybachy 22 grudnia 1972 r., w zeszytach Kwartalnika w roku 1973 nikt nie był wymieniony jako redaktor naczelny. W zeszycie pierwszym „Kwartalnika Pedagogicznego” z 1974 r. umieszczona została informacja, że redaktorem naczelnym jest Wincenty Okoń, a w zeszycie pierwszym z 1985 r. – że jest nim Czesław Kupisiewicz. Okres, gdy redaktorami naczelnymi Kwartalnika byli dydaktycy, skończył się na początku lat dziewięćdziesiątych. Nową redaktorką naczelną została Andrea Folkierska – specjalistka w zakresie filozoficznych podstaw pedagogiki. Kolejny tekst „programowy” określiła w zeszycie drugim z 1992 r. nowa redakcja naszego czasopisma:

Przed nową redakcją „Kwartalnika Pedagogicznego” staje nowe zadanie szerszego otwarcia łamów pisma dla tych wszystkich, których myślenie, nie będąc myśleniem *stricte* pedagogicznym, jest jednak istotne dla wychowania. [...] Chcielibyśmy, aby w „Kwartalniku” ukazywały się teksty reprezentujące różne perspektywy, zarówno badawcze, jak i światopoglądowe, teksty wywołujące nie tylko polemikę, ale nawet ostrą krytykę. Jedynym kryterium decydującym o druku nadesłanych tekstów będzie ich poziom merytoryczny (*Redakcja*, 1992).

Zasady te obowiązują do dziś. Czasopismo zyskało duży prestiż naukowy zwłaszcza – choć oczywiście nie tylko – w zakresie szeroko rozumianej filozofii wychowania. Zmieniły się jednak bardzo metody pracy redaktora naczelnego i redakcji – kilka lat temu zaczęły obowiązywać oceny parametryczne czasopism, nowe, anglosaskie zasady recenzowania tekstów zgodnie z wymogami „double

blind review” przez recenzentów z zewnątrz, którzy w znacznej mierze decydują o ukazaniu się bądź odrzuceniu nadesłanych do redakcji tekstów, nowe zasady rzetelności naukowej (ethic statement)¹, zwracanie uwagi na indeksowanie tekstów, liczbę uzyskanych punktów, wersje elektroniczne czasopism itd. Spowodowało to między innymi pewne opóźnienia w ukazywaniu się Kwartalnika. W 2012 roku redaktorem naczelnym Kwartalnika został prof. Mirosław S. Szymański, a po jego przejściu z Uniwersytetu Warszawskiego do Akademii Pedagogiki Specjalnej – dr hab. Adam Fijałkowski.

Rekapitulując, redaktorami naczelnymi „Kwartalnika Pedagogicznego” byli:

- Bogdan Suchodolski (w latach 1956–1969),
- Łukasz Kurdybacha (w latach 1970–1972),
- Wincenty Okoń (w latach 1974–1984),
- Czesław Kupisiewicz (w latach 1985–1992),
- Andrea Folkierska (w latach 1992–2011),
- Mirosław S. Szymański (w latach 2012–2013),
- Adam Fijałkowski (od roku 2013)².

Wszyscy redaktorzy naczelni „Kwartalnika Pedagogicznego” w czasie pełnienia swych funkcji związani byli/są ze środowiskiem warszawskiej pedagogiki uniwersyteckiej, to jest z Wydziałem Pedagogicznym Uniwersytetu Warszawskiego³.

W nawiązaniu do 60-letniej tradycji „Kwartalnika Pedagogicznego” jubileuszowy zeszyt czasopisma otwiera więc nieprzypadkowo tekst Ireny Wojnar, uczennicy Bogdana Suchodolskiego, *Pedagogika padewska – dokumenty pamięci i samowiedzy*. Jest to tekst o czasopiśmie włoskim „Rassegna di Pedagogia – Pädagogische Umschau”⁴, powołanym do istnienia w roku 1941 przez profesorów Giuseppe Flores d’Arcais i Raffaele Resta. Uważniejsza lektura prowadzi jednak do zastanowienia się nad potrzebą trwania tradycji środowisk uniwersyteckich na przykładzie „Scuola padovana”, nad bilansem „wkładu środowiska padewskiego do nauk pedagogicznych”, nad sensem „wielostronnego dialogu, wyważonej samooceny łączącej szacunek dla osiągnięć własnego środowiska i otwarcia na odwołanie wzrastającą, odnajdywaną w różnych źródłach”, nad konsekwentnym

¹ Wszystkie te wymogi spełniamy – szczegółowy opis na stronie internetowej: www.kp.edu.pl (w wersji polskiej i angielskiej) i w każdym zeszycie Kwartalnika.

² Według dat poszczególnych zeszytów „Kwartalnika Pedagogicznego”.

³ Dla zachowania historycznej precyzji: przed rokiem 1953 istniało Studium Pedagogiczne w ramach Wydziału Humanistycznego UW. Wydział Pedagogiczny UW powstał w 1953 r. i istniał do 1968 roku. W latach 1968–1979 nosił nazwę: Wydział Psychologii i Pedagogiki UW, a w latach 1979–1982 – Wydział Pedagogiki UW. W roku 1982 przywrócona została nazwa Wydział Pedagogiczny UW. Ta nazwa obowiązuje do dziś.

⁴ „Rassegna di Pedagogia – Pädagogische Umschau” – ISSN 0033-9571; czasopismo z listy ERIH, lista C Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego: 10 punktów – podobnie jak nasz „Kwartalnik Pedagogiczny”.

programem badawczym koncentrującym się wokół Mistrzów, którzy skupiali się „na działaniach konstruktywnych wyciszając, czy wręcz likwidując spory rachunkowo-personalne, które z pewnością istniały”. Wydaje się, że jest to tekst skłaniający do zastanowienia nad potrzebą zachowania równowagi między trwaniem a zmianą, między tradycją a nowatorstwem w nauce – w dłuższej perspektywie jak tylko narzucane administracyjnie kolejne „oceny parametryczne” jednostek i czasopism, mnożące się *ad absurdum* sprawozdania, raporty, uzyskane punkty, wnioski o granty, zastosowane systemy informatyczne itp. Czy nie ginie w tym wszystkim podmiot nauki? To propozycja refleksji z okazji 60-lecia „Kwartalnika Pedagogicznego”.

Kolejny tekst, autorstwa ks. dr hab. Dariusza Stępkowskiego z Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, poświęcony jest zagadnieniom ogólnopedagogicznym: eksperymentalnemu uczeniu wychowania. Tekst autorstwa dr hab. Franciszka Wojciechowskiego i dr Sylwii Opozda-Suder z Uniwersytetu Jagiellońskiego poświęcony jest etyce i deontologii w spotkaniu poradniczym. Z kolei zagadnieniom oddziaływań resocjalizacyjnych w indywidualnej pracy z młodzieżą niedostosowaną społecznie przebywającą w Młodzieżowym Ośrodku Wychowawczym (MOW) poświęcony jest tekst dr Justyny Siemonow z Uniwersytetu Gdańskiego. Blok tekstów ogólnych kończy artykuł dr Anny Dąbrowskiej z Uniwersytetu Warszawskiego na temat ekspansji języka młodzieży na przykładzie komunikatów reklamowych.

*

Następna grupa tekstów pochodzi z III Konferencji zatytułowanej: „Edukacja Przygodą”, która odbyła się 15–17 października 2015 r. w Jedlni koło Radomia⁵. Było to już trzecie spotkanie edukatorów, wychowawców, przedstawicieli środowisk akademickich oraz oświatowych, którzy wspólnie zgłębiali tematykę *outdoor & adventure, experiential education*. Organizatorami tej edycji byli: Wydział Pedagogiczny Uniwersytetu Warszawskiego, Fundacja Pracownia Nauki i Przygody, Fundacja Nasza Ziemia oraz Lasy Państwowe. W konferencji udział wzięło udział 120 uczestników, a w tym liczne grono pracowników naukowych reprezentujących ponad 15 ośrodków akademickich w Polsce, nauczyciele wszystkich poziomów edukacyjnych, przedstawiciele mediów, organizacje pozarządowych oraz ośrodków edukacji ekologicznej, przyrodniczej i leśnej. Podczas konferencji zostały wygłoszone 24 referaty o tematyce obejmującej: teoretyczne założenia pedagogiki przygody, edukację przyrodniczą i leśną, *sail training* i wychowanie

⁵ Fragment tekstu opracowany na podstawie materiałów nadesłanych przez dr Ewę Palamer-Kabacińską z Zakładu Animacji Kultury Wydziału Pedagogicznego Uniwersytetu Warszawskiego, która objęła redakcję naukową materiałów fragmentu zeszytu „Kwartalnika Pedagogicznego” poświęconego *outdoor & adventure, experiential education*.

morskie, rozważania nad aspektem emocjonalnym w programach przygodowych, wykorzystanie pedagogiki przygody w edukacji alternatywnej oraz działaniach instytucji publicznych. Gościem specjalnym konferencji był uczony z Uniwersytetu w Edynburgu, dr Pete Allison. Wygłosił on referat, który publikujemy w całości.

Pedagogika przygody jest dziedziną stosunkowo młodą w polskiej rzeczywistości edukacyjnej i naukowej. Choć na świecie ma już ponad siedemdziesięcioletnią tradycję – to w Polsce jest dopiero odkrywana. Na Zachodzie nurt *outdoor education* oraz *adventure education* funkcjonują w ramach szerszej dziedziny – *experiential education*. W Niemczech oraz w Czechach i na Słowacji działania koncentrują się wokół pedagogiki przeżyć. Wspólnymi korzeniami dla wszystkich tych nurtów jest myśl Kurta Hahna (1886–1974), niemieckiego pedagoga, który stworzył „pedagogikę przeżyć” (*Erlebnispädagogik*), a następnie jej założenia wprowadził do działań elitarnej szkoły w Salem. Idee tego pedagoga do dziś są rozwijane i praktykowane, a stały się początkiem, trzech głównych kierunków wychowawczych (*Outward Bound*, *Atlantic Colleges*, *International Award for Young*), które opierają się na założeniach pedagogiki przygody (Michl 2011: 31–32). Nurt ten związany jest także z założeniami pedagogicznymi Jana Jakuba Rousseau, Johna Deweya, Ralpha Waldo Emersona i Henry’ego Davida Thoreau; nawiązuje również do woodcraftu i skautingu (Palamer-Kabacińska 2014: 78–110).

Mimo różnic – w poszczególnych nurtach *outdoor education*, *adventure education* i pedagogice przeżyć – można wyróżnić łączące je elementy. Celem podjętych w ich ramach działań jest całościowy rozwój osobowości jednostki za pomocą stawianych jej wyzwań o charakterze psychicznym, fizycznym lub emocjonalnym. Całość jest dokładnie zaplanowana i ujęta w tzw. program przygodowy, do którego głównych założeń zalicza się kontakt ze środowiskiem naturalnym, nacisk na rozwój procesów grupowych oraz końcową refleksję przeprowadzoną wśród uczestników działań (Sonelski 2012: 66–71; Miles, Priest 1990: 115; Leśny 2014: 18–27).

W polskiej literaturze pedagogicznej brak jest – jak dotąd – precyzyjnej terminologii w zakresie sygnalizowanej problematyki. Często używa się anglojęzycznych terminów lub polskich odpowiedników takich jak: edukacja przygodowa, edukacja przygodą lub najczęściej stosowanego – pedagogika przygody.

Nurt ten jednak buduje sobie coraz mocniejszą pozycję w edukacji nieformalnej i stopniowo zaczyna gościć w polskich ośrodkach akademickich tworząc swoje podłoże teoretyczno-naukowe.

Bibliografia

- Kurdybacha Ł. 1970. *Myśli Lenina o szkole i wychowaniu komunistycznym*, „Kwartalnik Pedagogiczny” 1 (55), 1970, s. 3–34.

- Leśny A. 2014. *Pedagogika przygody – konteksty teoretyczne*, [w:] *Przygoda w edukacji i edukacja w przygodzie*, red. A. Bąk, A. Leśny, E. Palamer-Kabacińska, Fundacja Pracownia Nauki i Przygody, Warszawa.
- Michl W. 2011. *Pedagogika przeżyć*, Wydawnictwo WAM, Kraków.
- Miles J., Priest S. 1990. *Adventure education*, Venture Pub.
- Od redakcji. 1969. „Kwartalnik Pedagogiczny” 4 (54), 1969, s. 1.
- Palamer-Kabacińska E. 2014. *Edukacja przygodą a harcerstwo – (nie) znane i (czy) zapomniane?*, [w:] *Przygoda w edukacji i edukacja w przygodzie*, red. A. Bąk, A. Leśny, E. Palamer-Kabacińska, Wydawnictwo Fundacja Pracownia Nauki i Przygody, Warszawa.
- Redakcja. 1992. „Kwartalnik Pedagogiczny” 2 (144), 1992, s. 3.
- Sonelski W. 2012. *O pewnej metodzie realizacji programów edukacji przygodowej*, [w:] *Edukacja przygodą. Outdoor i adventure education w Polsce: teoria, przykłady, konteksty*, red. A. Bąk, A. Leśny, E. Palamer-Kabacińska, Fundacja Pracownia Nauki i Przygody, Warszawa.
- Suchodolski B. 1956. *Podstawowe problemy pedagogiki socjalistycznej*, „Kwartalnik Pedagogiczny” 1–2, 1956, s. 3–40.
- Wojnar I., Fijałkowski A. 2014. *O początkach Wydziału Pedagogicznego Uniwersytetu Warszawskiego i „Kwartalnika Pedagogicznego”*, „Kwartalnik Pedagogiczny” 2014, nr 3 (233), s. 77–94.